

knihovní rozdělení vlastnictví k hornímu závodu rozšířeno pod 16 podílů, vyhledává se k tomu svolení úřadu horního (§ 135 hor. z.).

Žádost společnosti těžířské o povolení, aby mohly se stanoviti podíly i pod $\frac{1}{16}$, má horní hejtmanství dopodrobna zkoumati a při tom uvážiti, nepomýšlí-li se snad na takové rozdrobení celku, že by nehledě k nepatrnější velikosti jednotlivých podílů přece v celku bylo jen 16 podílníků, a zdaž dotyčná smlouva poskytuje dostatečnou záruku právně závaznou, že počet podílníků nikdy nepřekročí čísla 16 (§ 84 vyk. předp.). Mělo-li by se však celé vlastnictví nějakého horního závodu rozdělití tím způsobem, že by v horní knize musilo býti zaznamenáno více než 16 podílníků, musil by horní závod nabytí počtem svých měr dolových a hutí takového rozsahu, že by závodní fond potřebí měl velmi značného kapitálu, jehož by nebylo lze jinak nabytí, a i menší podíly jednotlivé musily by býti cenným objektem knihovním.

3. Právní poměry spoluvlastníků vůči třetím osobám.

Práva podílníků určitého závodu horního rozděleného nanejvýš na 16 podílů posuzovati jest jak co do vzájemného jich poměru, tak i vůči třetím osobám dle všeobecných předpisů o společenství vlastnictví a o smlouvách (§ 136 hor. z.). Nemůže tedy rozdělení závodu horního býti na úkor třetím osobám (§ 847 o. o. z.); rovněž nemůže dlužník společnosti těžířské platiti jednotlivým podílníkům, nýbrž jen celému společenství nebo řádným representantům jeho (§ 848 o. o. z.).

Společnost výdělková viz Smlouva společenská.

Spolky.

I. Pojem.

Spolky v nejširším smyslu slova rozumí se spojení více osob ku sledování určitého společného účelu na základě úředně schválených stanov a za jisté součinnosti členů. Účel tento může býti velice rozmanitý. Všeobecně mají spolky za účel dosažení určitého cíle, jehož činností jednotlivce vůbec neb alespoň v dostatečné míře by nebylo možno dosáhnouti. Činnost spolků obmezuje se buď toliko na členy nebo slouží též zájmům širších kruhů často i celé lidské společnosti a není pak v tomto případě vůbec místně obmezena nebo vztahuje se na větší území, celou řadu obcí, na celou zemi neb i více zemí a států.

Rakouské spolkové zákonodárství vyrozumívá spolky každé dobrovolné trvalé sdružení více osob ku sledování určitého libovolného účelu společnou trvalou činností a vylučlo v tom směru jedině obmezení, že účel, který takové sdružení sleduje, nesmí se přičítati ani zákonu ani právu a nesmí čeliti proti státu (Lienbacher Zeitschrift, für Sicherheit I, str. 189). Jinak může býti cíl, jež spolky sledují, tak rozmanitý, jako vůbec lidský život a odvětví kulturní. Spolky byly ve všech dobách mocnými činiteli působíce zejména vydatně ve prospěch pokroku a duševního rozvoje. S druhé strany však rozvinuly spolky často činnost společnosti a státu velice nebezpečnou jsouce hrozným prostředkem v rukou lidí špatnými snahami a vášní vše přítomné zničití zaujatými. Stát, jemuž přísluší právo a povinnost pečovati o zachování právního a společenského řádu, jest tudíž povinen spolky svému dozoru podrobiti a každé zneužití činnosti spolkové zameziti. Spolkové právo obsahujíc zákonná ustanovení o zřizování spolků, jakož i o jich činnosti, spadá tudíž do oboru státní policie.

II. Dějinný vývoj.

Zakladateli organisovaných spolkových řádů jsou Římané, kteří zřizovali pod názvem »collegia« různá sdružení ku sledování společného účelu; původ těchto sdružení klade se až do dob Servia Tullia a účelem jich byl především společný kultus různých božstev. K účelům náboženským spolčovali se v kollegia v první řadě příslušníci téhož povolání. Výstředností sbratření Bacchových, v nichž se páchaly hrubé nemravnosti, pohnuly římský senát k tomu, že zvláštním zákonem zřizování těchto zvrhlých shromáždění zakázal. V dobách republiky vyskytují se kollegia již ve formě jiné — jako korporace s právnickou osobností, jež přejímaly jako pachtýři vybírání státních poplatků. Od těch dob přichází již často výraz »socii« pro členy těchto kollegií. V roce 690 bylo vydáno usnesení senátu, jímž byla kollegia stát ohrožující zrušena, kdežto některá, jež zájmy státu podporovala, byla ponechána.

Tímto způsobem povstala kollegia řemeslnická, jež zejména ve větších městech sloužila obecnému dobru — tak na př. *navicularii*, kteří do Říma přiváželi obilí, *pistores*, kteří obilí mleli; *corpus suariorum* o to pečující, aby správně docházely potřebné dodávky z provincií daní z masa stížených. Rovněž zajímavým a ne méně důležitým zjevem byla za dob císařských kollegia pro kultus mrtvých (*collegia funeraticia*), jež jsouce známa též pod názvem *collegia tenuiorum* družila se s jedné strany k náboženským kollegiím; s druhé strany však zračí se v nich již sociální převrat doby. V těchto kollegiích nalézaly třídy nemajetné obor, kde více platily než doma, neboť v nich mohl každý za nepatrný příspěvek účastniti se vzdělání a společenského života a mohl si jich prostřednictvím zabezpečiti příspěvek na slušný pohřeb. Pravá *collegia tenuiorum* jsou pohřební pokladny, jichž členem byl každý, kdo zaplatil poplatek za přijetí (*capitalarium*) a platil jistý měsíční příspěvek a jež dědicům zemřelého člena svého na jeho pohřeb určitý kapitál vyplácely. Spolková shromáždění (*conventus*) sloužila jednak k vybírání příspěvků, jednak se konala za zvláštních dnů a za zvláštních dob (*dies solemnes*) na památku zesnulých nebo ku počtě božstev nebo vynikajících osob, zejména patronů a císařů sloužíce tak společenské zábavě. Později vyvinula se sdružení jiné povahy jako odborné spolky v kruzích literárních a uměleckých, tak na př. různé školy filosofické, právnické školy Prokulianů a Sabinianů, školy dramatických umělců; dále se vyskytují spolky podpůrné, jež se vyvinuly z původních *collegia tenuiorum*, spolky vojenské mezi aktivními vojíny (*in castris*). V pozdější době císařské byla kollegiím udělena bohatá privilegia. V době císařské mohly se spolky zřizovati toliko se státním schválením a podléhalo nedovolené zřízení spolku těžkým trestům; podobně v říši francké byly již záhy zapověděny spolky, jichž členové se přísahou zavazovali.

Ve středověku v různých dobách snažila se státní moc spolky vůbec naprosto potlačiti. Stávající spolky byly rozpuštěny, zřizování nových spolků zakázáno. Tak byly v Německu za Bedřicha II. říšským zákonem z roku 1232 veškeré městské spolky řemeslnické odstraněny. Státní moc byla však ve středověku příliš slabá a příliš nedostatečně organisována, než aby společenský život mohla ovládati; nedostatek potřebné právní ochrany nutkal jednotlivce, aby se sdružovali ve spolky, v nichž by našli náhrady za ochranu a podporu, kteréž jim stát poskytnouti nemohl. Veškeren život

ve středověku jest proniknut, ba ovládán různými sdruženími, spolky, tovaryšstvy, bratrstvy a pod. Tak sestupovali se v městech ve spolky a cechy obchodníci a řemeslníci, tovaryši sdružovali se v tovaryšstvech, a i žebráci měli svoje spolky; mezi sedláky povstaly spolky selské, pokud ovšem tomu nevolnictví, v němž se nacházely, dovolovalo. Vedle toho rozšířila se zejména ve druhé polovici středověku v městech bratrstva k účelům náboženským a společnosti k pěstování života společenského v nejpestřejší rozmanitosti. Kdežto však v pozdějším středověku svoboda spolková jen nepatrným obmezením byla podrobena a spolky z největší části byly všeho státního dozoru prosty, bylo spolkové právo po míru vestfálském všude v Německu — a tentýž zjev se vyskytuje též v rakouských dědičných zemích — velice obmezeno a spolky znenáhla v úplnou odvislost od státní moci uvedeny. Policejní stát se svým ochranným systémem nemohl strpěti samostatného, svobodného rozvoje spolků. Spolky bez výslovného vrchnostenského svolení nesměly býti zřizovány, neboť ve spolicích, pokud by nebyly na povolení a přísnou kontrolu státních úřadů vázány, spatřováno nebezpečí pro stát. Tento názor sdíleli též učitelé státního práva 17. a 18. století; tak na př. poznamenává Justi (Grundsätze der Polizeiwissenschaft 1756): »Jelikož vláda jest ochotna každý dobrý účel podporovati, jest každý spolek a každé sdružení podezřelým, jež nechce svoje úmysly vládě sděliti a jež nevyčkává státního potvrzení a schválení.«

Jak bylo již poznamenáno, řídilo se rakouské zákonodárství spolkové týmiž zásadami, jako německé. Starší zákonná ustanovení obsahují celou řadu záporů různých sdružení, tak zejména nesměla se odbývatí shromáždění řemeslníků bez úředního povolení, bylo zapověděno účastenství v řádu svobodných zednářů, byly zrušeny veškeré kluby a tajné nebo podezřelé schůzky, zakázány spolky studentů na universitách a pod. Zcela jiné zásady však klestily si dráhu, když z Anglie do celé Evropy rozšířila se konstituční forma státní. Hnutí v r. 1848 prohlašovalo svobodu spolkovou za jedno ze všeobecných práv občanských; avšak směr příznivý svobodě spolkové dlouho nepotrval. Po odstranění březnové ústavy nabyly převahy názory spolkové svobodě nejvýš nepříznivé, jichž věrným výrazem jest též dřívější zákon o spolicích (cís. pat. ze dne 26. listopadu 1852 č. 253 ř. z.). Dle tohoto patentu mohlo býti uděleno povolení ke zřízení spolku jen tenkrát, když účel spolku jest dovolený a dle zákona může býti předmětem činnosti spolkové a jestliže dále dle osobních poměrů žadatelových a po případě též dle jeho majetkových poměrů lze správné a řádné působení spolku očekávati nebo alespoň, není-li odůvodněné obavy, že by spolek sledoval nedovolené účele vedlejší a jestliže plán podniku a jeho doklady odpovídají zákonným požadavkům a ohledům veřejným. Zejména bylo takového povolení zapotřebí ke zřízení spolků určených k účelům veřejným a obecně užitečným, spolků ku pěstování věd a umění, ku zvelebení polního hospodářství, hornictví, lesnictví, průmyslu, obchodu nebo jiných kterýchkoli odvětví výroby. Ku zřízení spolků výtěžkových, jakož i ku zřízení filiálky spolku již stávajícího bylo zapotřebí zvláštního státního povolení. Politické spolky byly zakázány.

III. Oživení spolkového života a spolkové právo ve vlastním slova smyslu nastoupilo teprve, když byla vydána ústava prosincová, kteráž dle vzoru ústav většiny konstitučních států spolkové právo za všeobecné ústavou zaručené právo občanské prohlásila. Podobně, jako březnová ústava z roku

1849 (cís. pat. ze dne 4. března 1849 č. 151 ř. z.) obsahovala ustanovení, že rakouští státní občané mají právo se shromažďovati a spolky tvořiti, pokud účel, prostředky nebo způsob shromáždění se nepřičí právu a není státu nebezpečným, i prosincová ústava ve státním základním zákoně o všeobecných právech státních občanů ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. přijala v podstatě tutéž zásadu. Čl. 12 tohoto státního základního zákona praví: »Rakouští státní občané mají právo se shromažďovati a spolky tvořiti; výkon těchto práv se upravuje zákony zvláštními; tím jest každému rakouskému státnímu občanu i každé právnické osobě v Rakousku ústavou zaručeno právo spolky nově zřizovati a politická volnost ve spolcích se účastniti jakož i právo na zachování posavadního stavu právního i státem schválené organisace spolků již stávajících; v případě porušení kteréhokoli z těchto práv se strany správních úřadů lze se dovolati ochrany říšského soudu (roz. říš. s. ze dne 26. října 1878 č. 220, sb. »Hye« č. 176). Kompetence říšského soudu vztahuje se tudíž i na takové spolky, jež podléhají ustanovením spolkového zákona z r. 1852 s tím jediným rozdílem, že tu správnímu úřadu v příčině volného uvážení širší meze jsou poskytnuty (roz. říš. s. ze dne 7. července 1885 č. 173, sb. »Hye« č. 339). Zastavení (suspense) práva spolky tvořiti může nastati toliko na základě výjimečného zákona ze dne 5. května 1869 č. 66 ř. z. (Blíže viz čl. »Stav výjimečný«.)

IV. Zákon o spolcích ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.

Ustanovení všeobecná: Uvedením tohoto zákona opírajícího se o zásady konstituční v život, počala nová éra v důležitém odvětví sociálního a veřejného života. Připuštěním politických spolků a schůzí byla státním občanům zákonem poskytnuta možnost účastniti se projednávání veřejných záležitostí i mimo kruh korporací ústavou zavedených. Na místo výslovného povolení, jež až posud bylo podmínkou zřízení každého spolku, nastoupilo nyní právo vlády, zapověděti nebo rozpustiti spolky zákonu a právu se přičící nebo státu nebezpečné. Úloha vlády byla v tomto směru podstatně zjednodušena a associačnímu duchu v mezích státního řádu, zákona a práva volné pole poskytnuto. V souhlase s podstatou spolkové svobody byla spolkům udělena úplná samospráva jak ve příčině řízení spolku a volby spolkových funkcionářů, tak i ve příčině přijímání a vylučování členů, jakož i volného nakládání s jměním v mezích stanovami vytknutého oboru činnosti a konečně též v příčině urovnání sporů ze spolkových poměrů vzešlých a zrušení spolku. Státním úřadům přísluší právo dozoru jen potud, že dopustí zřízení toliko takových spolků, jež odpovídají požadavkům zákona spolkového a že jim přísluší úředně zakročiti proti spolkům, jež obor své působnosti přestoupily.

V. Rozdělení spolků.

1. Rozeznáváme spolky politické a nepolitické;

2. spolky čelící k výdělku a zisku; sem náležejí všechny spolky bankovní, úvěrní a pojišťovací, zejména i ty, jež se zabývají pojišťováním důchodu, dále spořitelny a zastavárny;

3. spolky v nejširším slova smyslu. Sem se počítají řehole a kongregace, náboženská společenstva, společenstva živnostenská, živnostenské podpůrné pokladny, podpůrné pokladny vodních společenstev, hospodářská a výdělková společenstva, zapsané pokladny pomocné, těžířstva a pokladny bratrské.

Pod ustanovení citovaného zákona spolkového ze dne 15. listopadu 1867 spadají však toliko spolky v odst. 1. uvedené, kdežto na spolky ad 2. a 3. vyznačené vztahují se dílem předpisy spolkového zákona z r. 1852, dílem vydány jsou o nich zákony zvláštní.

VI. Ustanovení společná pro spolky politické i nepolitické.

1. Povinnost ohlašovací. Před započítím činnosti spolku má býti zamýšlené zřízení jeho ohlášeno zemské vládě; zároveň má býti předloženo 5 exemplářů stanov, jež mají obsahovati účel spolku, prostředky k jeho sledování, sídlo spolku, jeho orgány, práva a povinnosti členů, podmínky platnosti spolkových usnesení, způsob jich vyhotovení a prohlášení, způsob, jakým mají býti urovnány rozepře ze spolkových poměrů vzešlé, a konečně ustanovení o zastoupení spolku na venek, jakož i o jeho zrušení.

2. Ustavení spolku: Spolek se může sestoupiti, jestliže zřízení jeho do 4 týdnů od učiněného oznámení zemskou vládou nebylo zakázáno nebo jestliže zemská vláda již dříve prohlásí, že proti zřízení žádné námitky není.

3. Kompetence a dozorčí právo úřadů:

a) O ohlášených spolcích, jichž činnost pomocí spolků podružných má se vztahovati na více korunních zemí, jakož i o sdružení spolků ve více korunních zemích se nalezajících rozhoduje ministerstvo vnitra.

b) Jinak jest zemská vláda kompetentní přijímati ohlášení o zamýšleném zřízení spolku, jenž dle svého účelu a zařízení se nepřičí ani zákonu ani právu a není státu nebezpečným, kterážto podmínka se ovšem žádá i v případě prvé. Spolek, jenž nově zřízen býti má, není proto již protizákonným, že v podstatě jest totožným se spolkem dříve úředně rozpuštěným, pokud ovšem nebyl tento spolek rozpuštěn právě z toho důvodu, že dle svého účelu nebo zařízení se přičil zákonu nebo právu nebo byl státu nebezpečným. Rovněž okolnost, že proponenti zamýšleného spolku byli členy spolku dříve úředně rozpuštěného, není dle zákona dostatečným důvodem k záповědi zřízení nového spolku (roz. říš. s. ze dne 24. října 1873 č. 104, sb. »Hye« č. 48). Zřízení spolku nemůže býti dále zapověděno toliko z toho důvodu, že spolek má nevhodné jméno, pokud ovšem tím spolek nenabývá rázu zákonu nebo právu se přičícího nebo státu nebezpečného (roz. říš. s. ze dne 26. července 1870 č. 82, sb. »Hyc« č. 5); rovněž nestačí k záповědi spolku důvod, že nový spolek bere si za úkol pěstování a podporu zájmů, jež obstarávati přísluší státu (roz. říš. s. ze dne 22. dubna 1884 č. 53, sb. »Hye« č. 296). Zdali zamýšlený spolek jest státu nebezpečným, sluší ve smyslu zákona o spolcích posuzovati jediné dle jeho účelu nebo zařízení a nestačí snad pouhá možnost, že v budoucnosti by bylo činnosti spolku zneužito. Záповěď spolku pro pouhou možnost zneužití v § 6 zákona o spolcích není uvedena a nelze ji též uznati za přípustnou (roz. říš. s. ze dne 24. ledna 1877 č. 12, sb. »Hye« č. 123 a ze dne 12. dubna 1894 č. 76).

c) Kompetence politických úřadů I. instance (policejních ředitelství):

a) Předsednictvo spolku má ohlásiti jméno a bydliště svých členů do 3 dnů po jich zvolení politickému úřadu okresnímu nebo, je-li v místě zeměpanský úřad bezpečnostní, tomuto, při čemž má býti výslovně označeno, kteří z nich mají právo spolek na venek zastupovati.

β) Jednací a účetní zprávy a podobné průkazy o činnosti spolkové mají býti, dávají-li se členům, zároveň týmž úřadům ve 3 exemplářích předloženy, k čemuž může spolek býti donucován též pokutou do 10 zl.

γ) Každá spolková schůze musí býti zmíněným úřadům představenstvem spolku nejméně 24 hodin napřed ohlášena s udáním místa a času a má-li se odbývati veřejně, musí i o tom býti učiněna výslovná zmínka; není však nutno oznámiti předem též předmět jednání (denní pořádek) (roz. říš. s. ze dne 12. července 1882 č. 129, sb. »Hye« č. 261, roz. min. vnitra ze dne 4. dubna 1893 č. 5540). Rovněž musí býti ohlášeno též odbývání přednášek, společenských zábav a pod. (roz. kas. dv. ze dne 26. července 1892 č. 8834). Byla-li schůze spolku ohlášena toliko jako schůze členská, jest úřad oprávněn i povinen se přesvědčiti, zdali toliko členové se jí účastnili (roz. říš. s. ze dne 26. dubna 1892 č. 93, sb. »Hye« č. 548).

δ) Spolkové schůze, při jichž svolání nebylo šetřeno předpisů spolkového zákona, buďtež úřadem zapověděny a po případě rozpuštěny. Rovněž i schůze řádně svolaná má býti vládním komissařem a nebyl-li tento vyslán, úřadem uzavřena, vyskytne-li se při ní něco protizákonného nebo nabude-li schůze rázu veřejný pořádek ohrožujícího.

ε) Úřad může ke každé spolkové schůzi vyslati svého komissaře, jemuž musí býti přiměřené místo dle jeho volby poskytnuto a na požádání podána zpráva o osobách řečníků a navrhovatelů; týž má právo žádati, aby o předmětech jednání a učiněných usneseních byl sepsán protokol. Komissaře vysílá z pravidla úřad bezpečnostní, resp. politický úřad okresní; zemská vláda může si však v jednotlivém případě vyslání komissaře vyhraditi. Do protokolu o spolkových schůzích může vláda kdykoli nahlédnouti. Příslušný úřad jest též oprávněn vyslati svého komissaře i ku slavnostem a zábavám (vým. min. vnitra ze dne 4. ledna 1881 č. 6250 a roz. říš. s. ze dne 21. dubna 1881 č. 72, sb. »Hye« č. 235).

Výnosem min. vnitra ze dne 3. dubna 1889 č. 1153 byla vydána instrukce pro úřední komisaře při spolkových a národních shromážděních, dle kteréž má komisař z pravidla se dostaviti v uniformě; chovati se má zdvořile, taktně avšak rozhodně.

Úřední komisař má předsedu, resp. řiditele a pořadatele shromáždění, opíraje se o ustanovení zákona upozorniti na povinnosti jim dle zákona uložené, jakož i že jsou zodpovědni za případné porušení zákona. Řečníka přímo oslovovati, jej přerušovati nebo v rozhovor se mísiti není úřednímu komisaři naprosto dovoleno. Jestliže předseda, resp. ředitel a pořadatelé shromáždění nevyhoví svým zákonným povinnostem, nebo jestliže nebylo uposlechnuto vyzvání komisaře, aby o schůzi byl sepsán protokol, má vládní komisař, vyžádav si slovo, tuto okolnost konstatovati, svědků o tom se dovolati a na to ovšem s udáním důvodů a uvedením příslušných zákonných ustanovení schůzi za uzavřenou prohlásiti.

4. Spolková shromáždění:

a) Aby při spolkových schůzích nebyl porušen zákon a pořádek, o to pečuje v prvé řadě předseda; týž má ihned proti nezákonným projevům a činům vystoupiti, a nebylo-li jeho nařízení uposlechnuto, schůzi uzavříti.

b) Spolek nesmí učiniti usnesení nebo vyhotoviti prohlášení, kteráž by se trestnímu zákonu příčila nebo jimiž by vzhledem k jich obsahu

nebo formě spolek si osoboval autoritu v některém odvětví zákonodárství nebo výkonné moci.

c) Každý spolek může svoje schůze veřejně odbývati.

d) Má-li spolkové shromáždění se odbývati mimo okres sídla spolku, musí býti zároveň při ohlášení shromáždění podán průkaz o právní existenci spolku (rozh. říš. s. ze dne 23. října 1894 č. 278).

e) Zda-li v určitém případě jde o soukromou společnost, či o shromáždění spolkové, sluší posouditi dle toho, zdali účastníci pod jednotným vedením jsou vázáni na určitý účel.

f) Zvaní hosté se mohou účastniti jednání ve spolkovém shromáždění (výn. min. vn. ze dne 19. května 1868 č. 1787, *Hämmerle*, str. 338). Za zvané hosty lze však pokládati jen ty osoby, které individuálně byly pozvány zvláštními lístky na jich jméno znějícími (rozh. říš. s. ze dne 26. dubna 1892 č. 96, sb. »Hye« č. 551 a ze dne 27. října 1892, č. 332, sb. »Hye« č. 586; rozh. kas. dv. ze dne 11. října 1892 č. 11.963); osoby, jež nejsou členy spolku nebo zvanými hosty, nemohou se tudíž v jednání účastniti.

g) Ani členové ani posluchači nesmí býti při spolkovém shromáždění ozbrojeni, nad čímž má bděti předseda shromáždění.

h) Jakmile spolkové shromáždění bylo prohlášeno za uzavřené, jsou přítomní povinni místo shromáždění ihned opustiti a se rozejíti. Nebylo-li by takového nařízení uposlechnuto, může býti užito za účelem jeho provedení i prostředků donucovacích.

5. Zrušení spolku:

a) Rozejde-li se spolek dobrovolně, budiž to ihned odstupujícím předsednictvem zemské vládě oznámeno a v úředním listě uveřejněno.

b) Každý spolek může býti úředně rozpuštěn, jestliže učinil usnesení nebo vyhotovil prohlášení, jež se přiči ustanovením § 20 zák. o spolcích, jestliže stanovami vyměřený obor své působnosti překročil nebo vůbec neodpovídá-li na dále podmínkám své právní existence. Říšský soud při rozhodování o zákonnosti úředního rozpuštění spolku jest povinen zkoumati, zdali skutkové podmínky, o něž se rozpuštění spolku opírá, na pravdě se zakládají (rozh. říš. s. ze dne 25. října 1877 č. 228, sb. »Hye« č. 144).

c) Rozpuštění spolku jest nejkrajnějším prostředkem, jímž úřad může zameziti protizákonné nepřístojnosti spolkem páchané a má úřad tohoto prostředku dle svého uvážení použiti. Z té okolnosti, že úřad po jistý čas tyto nepřístojnosti mírnějšími prostředky represivními potlačiti se snažil (na př. zapovídáním řečí), nelze nikterak dovozovati zákonnost jednání spolku a nepozbývá tím úřad též práva v případě, že by se tyto nepřístojnosti opakovaly, spolek rozpustiti (rozh. říš. s. ze dne 19. ledna 1880 č. 3, sb. »Hye« č. 204).

d) Spolek může a musí býti rozpuštěn, jestliže při něm nastaly poměry, jež by byly dle § 6 zák. o právu spolkovém odůvodňovaly záповěď jeho zřízení, poněvadž vůbec odpadly podmínky jeho dalšího právního trvání (roz. říš. s. ze dne 14. července 1890 č. 80, sb. »Hye« č. 487).

e) Spolek může býti rozpuštěn, i když následkem utváření se zevnějších poměrů, aniž by toho sám zavinil anebo o to se přičinil, neodpovídá na dále podmínkám svého právního trvání (rozh. říš. s. ze dne 24. ledna 1877 č. 12, sb. »Hye« č. 123).

VII. Spolky politické.

1. Pojem: Platný zákon o spolcích neobsahuje vůbec definice politických spolků. Zákon o spolcích z r. 1852 zapovídal spolky politické a označoval jako takové ony spolky, jež sledují účely spadající v obor zákonodárství nebo veřejné správy. K tomu Hugelmann (Zeitschr. für Verwaltung z r. 1877 str. 105) poznamenává: Spolky s takovým oborem působnosti mají povahu spolků politických, avšak toliko za jistých podmínek; ne každé projednávání otázek státních činí spolek spolkem politickým, nýbrž jen tehdy, chce-li spolek agitacemi nebo jiným zevnějším způsobem účinkovati na státní zákonodárství a správu.

2. Zvláštní zákonná ustanovení o spolcích politických:

a) Cizozemci, osoby ženské a nezletilci nemohou býti členy politického spolku. Zletilost žádá se tu fysická, neboť mezi právy, jež dle § 252 o. o. z. s prohlášením za zletilého se spojují, toto politické právo není uvedeno (rozh. min. vn. ze dne 6. února 1872 č. 526).

b) Představenstvo spolku má se skládati nejméně z 5 a nejvíce z 10 členů. Tento nejvyšší počet však není překročen tím, že dle stanov se zvolí kromě 10 členů představenstva ještě 5 náhradníků, kteříž při uvažování otázky, zda-li tento maximální počet byl zachován, se nečítají (vým. min. vn. ze dne 28. listopadu 1888 č. 19.846).

c) Politické spolky jsou povinny svoje členy shora naznačeným úřadům ohlásiti do 3 dnů po zahájení působnosti spolku resp. po jich přijetí a týmž úřadům každoročně podávati výkazy o počtu svých členů.

d) Politickým spolkům jest zakázáno pobočné spolky (filiální) zřizovati, mezi sebou se spojovati nebo vůbec s jinými spolky písemně nebo pomocí vyslanců ve spojení vcházeť a to ani se spolky nepolitickými (rozh. kas. dv. ze dne 17. února 1891 č. 1603).

e) Člen představenstva jednoho politického spolku nesmí býti zároveň v představenstvu jiného politického spolku.

f) Nositi spolkové odznaky jest zakázáno.

g) Chce-li nepolitický spolek rozšířiti svou činnost na záležitosti politické, musí se podrobiti předpisům platícím o zřizování spolků politických. Zda-li určitý spolek jest pokládati za spolek politický, o tom rozhoduje zemská vláda v případech v § 11 naznačených, kdežto při odvoláních ministerstvo vnitra. Nejvyšší instancí jest pak říšský soud (rozh. říš. s. ze dne 18. ledna 1886 č. 2, sb. »Hye« č. 369).

VIII. Spolky pobočné (místní odbory, filiálky) jsou částí spolku jiného, jenž je zřizuje a jež lze označiti jako spolek hlavní. Ustanovení §§ 4 a 9 zákona o spolcích (o zřízení spolku, o stanovách, zápovědi a právu odvolacím) platí i pro spolky pobočné (ohledně příslušnosti úřadů srv. VI. ad 3 *a*).

IX. Pro některé druhy spolků platí vedle předpisů spolkového zákona ještě ustanovení zvláštní, tak zejména

1. pro spolky vysloužilců (veteránů) a spolky hasičské. Znak říšského orla na obou stranách svých praporů spolky tyto míti nesmí (vým. min. vn. ze dne 8. listopadu 1883 č. 14.411); rovněž nesmí spolky vysloužilců na svých praporech užívati říšského znaku ve spojení se znakem soukromým (nejv. roz. ze dne 4. října 1881 a vým. min. vn. ze dne 26. října 1881 č. 15.499). Aby se spolek rakouských vysloužilců i s praporem na základě povolení říšským orlem ozdobeným mohl korporativně

súčasniti slavnosti v cizině pořádaných, k tomu jest zapotřebí zvláštního svolení (výn. min. vn. ze dne 27. června 1881 č. 3501). Spolky hasičů a vysloužilců smějí signálových trubek užívati toliko na základě povolení zemské vlády. Signály oněch hasičských a veteránských spolků, jimž bylo dovoleno užívati bubnu a trubky, musí se od vojenských signálů zřejmě lišiti (výn. čes. míst. ze dne 27. dubna 1886 č. 25.073). Má-li do stanov býti pojata, že nejjasnější pan arcivévoda přijal protektorát nad spolkem, musí býti připojen průkaz o tom, že se tak skutečně stalo (výn. min. vn. ze dne 19. května 1883 č. 7.274). Neaktivní příslušníci zeměbrany mohou býti též členy spolku vysloužilcův (výn. min. zem. obr. ze dne 3. října 1875 č. 13191/4).

2. Ozbrojené sbory měšťanské: Ve všech případech, kde se jedná o schválení nových nebo změněných stanov ozbrojených sborů měšťanských neb o zamýšlenou změnu uniformy, budiž vždy vyžádáno před předložením příslušné žádosti ministerstvu dobré zdání sborového velitelství vojenského ohledně uniformy sboru (min. zem. obr. ze dne 2. června 1880 c. 7.337/1833). Konati cvičení s použitím dráhy nebo v cizích okresích není měšťanským sborům střeleckým dovoleno, neboť tyto sbory dle svých stanov mají význam toliko místní. Naproti tomu mohou však konati pochodová cvičení v mezích okresu svého stanoviště, k čemuž ovšem nutno vymoci si svolení místodržitelství (výn. čes. míst. ze dne 27. července 1886 č. 63.515, Norm. st. č. 129).

3. Rakouská společnost červeného kříže. Poněvadž znak červeného kříže v bílém poli nabyt již jistého mezinárodního významu, a sdružení rakouské společnosti červeného kříže jeví se býti výhradně oprávněným tohoto znaku užívati, nesmí jiné spolky dle své libovůle týž znak si zvoliti (výn. min. vn. ze dne 20. března 1883 č. 986).

4. Studentské spolky. Min. výnos ze dne 1. června 1876 č. 2209 ustanovuje: Všechna studentská sdružení již stávající, která sluší pokládati za spolky ve smyslu zákona ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z. a jež nebyla zřízena již dle předpisů tohoto zákona, mají do 3 měsíců ode dne, kdy toto nařízení bylo vyhlášeno, pod uvarováním se zákonných následků předpisům tohoto zákona vyhověti, tudíž podmínky ke zřízení spolku žádané splniti nebo se rozejíti. Všechna studentská sdružení pozdější podléhají vůbec jedině předpisům spolkového zákona. Studující i jako členové spolku jsou podrobeni též svým akademickým disciplinárním úřadům a má tudíž, bylo-li proti studentskému spolku dle zákona o spolicích jisté opatření učiněno, býti o tom zpraven též příslušný úřad akademický. Členy spolků, které mají označení nebo jméno studentských sdružení, na př. predikát »akademický« nebo název jemu podobný, mohou býti toliko studující (výn. min. vn. ze dne 1. června 1876 č. 2.209 a výn. min. kultu a vyuč. ze dne 20. června 1876 č. 7914). Bylo-li ohlášeno zamýšlené zřízení studentského spolku, budiž o tom vždy zpraven akademický senát, kterýž se má vyjádřiti o tom, zda-li spolek ten a jeho stanovy se nepřičí akademickým předpisům disciplinárním. Gymnasijní žáci se nesmí ve spolicích, zřízených od osob jiných, které nejsou rovněž žáky gymnasijskými, účastniti ani jako členové ani jako posluchači; rovněž nesmí sami mezi sebou spolky zřizovati a nesmí tudíž nositi ani spolkové ani jinaké odznaky. Schůze a shromáždění jich ve větším počtu k účelu literárního vzdělání nebo zábavy mohou se odbývati jedině se svolením a pod dozorem a zodpověd-

ností učitelského sboru (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 25. října 1873 č. 14.472).

X. Ustanovení trestní.

Porušení spolkového zákona, pokud nespadá pod obecný zákoník trestní, jsou přestupky, jež se trestají soudem vězením až do 6 neděl nebo pokutou do 200 zl. Soudní judikatura v záležitostech spolkových obmezuje se na přestupek zákona o spolkovém právu a nevztahuje se tudíž na přestupky policejní jinými předpisy upravené, jako na př. odbývání veřejné produkce spolkové bez úředního povolení (roz. kas. dv. ze dne 11. dubna 1893 č. 4.088). Přestupky zákona o spolcích promlčují se nikoli ve 3, nýbrž v 6 měsících (roz. nejv. s. ze dne 19. června 1894 č. 7.385). Porušení stanov jednotlivými členy spolku nepodléhá trestní sankci § 36 zák. o spolcích. Ohledně ustanovení obecného zákona trestního srv. čl. Společnosti tajné.

XI. Právo poplatkové.

1. Ohlášení předeepsaná v § 4 spolk. zák. podléhají kolku 50 kr. z každého archu.

2. Každý arch 5 exemplářů stanov, jež zároveň sluší předložiti, má býti opatřen 15 kr. kolkem; žádá-li se však osvědčení v § 9 spolkového zákona uvedené, podléhá dle pol. s. 116 a) aa zák. ze dne 13. prosince 1862 každý exemplář stanov, jenž tímto osvědčením má býti opatřen, kolkovému poplatku 1 zl. z prvního a 50 kr. z každého archu následujícího.

3. Tatáž ustanovení platí o změnách stanov stávajících s tou modifikací, že dotyčná podání nepolitických spolků, jež nehledajíce zisku hmotného sledují účely vědecké, humanitní nebo dobročinné, jsou dle pol. s. 75 r pat. ze dne 9. února 1850 kolku prosta a proto i stanovy, jako přílohy připojené, kolkovému poplatku nepodléhají.

4. Ohlášení spolku s účely spolkovými související dává podrobena nejsou (srv. Mayerhoferův spis »Politischer Verwaltungsdtienst«, 5. vyd. str. 98 a n.).

Spolky politické viz Spolky.

Spolky spotřební.

I. Pojem a podstata.

Spolky spotřební náležejí ku společenstvům výdělkovým a hospodářským a mají za účel nakupovati ve větším množství potřeby životní a hospodářské a prodejem jich členům k jich potřebě domácí za mírné ceny zvelebiti jich postavení hospodářské. Spolky spotřební jsou původu anglického. První spolek anglický, jenž znamenitého nabyl významu, je spolek zákopníků Rochdalských. Důvod, proč se tato veledůležitá odrůda výdělkových společenstev v Rakousku ještě tak nerozšířila, jako na př. v Anglii, dlužno hledati v tom, že není u nás tak hojného a podnikavého dělnictva jako v anglických velikých obvodech továrních a že jsou potraviny u nás, jak se uznává, lacinější a nejsou tak falšované, jako v Anglii, když se odebírají od překupníků. Ostatně je též značně podmíněn rozvoj a rozkvět tohoto druhu společenstev živnostenskými a politickými poměry, povahou a stupněm vzdělání dělnictva.

II. Mají-li spotřební spolky vyhověti svému důležitému poslání, dlužno šetřiti při zřizování a spravování jich těchto zásad: